

УДК 391.3 (477)–053.2

Король Н. Я.

Київський національний університет
технологій та дизайну

НАРОДНА ВИШИВКА В МОДЕЛЮВАННІ СВЯТКОВОГО ОДЯГУ ДЛЯ ДІТЕЙ: ХУДОЖНІ АСПЕКТИ ПРОМИСЛОВОГО ВИГОТОВЛЕННЯ ДИТЯЧИХ ВИШИВАНОК В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Король Н. Я. Народна вишивка в моделюванні святкового одягу для дітей: художні аспекти промислового виготовлення дитячих вишиванок в сучасній Україні. Стаття присвячена аналізу інтерпретацій народної вишивки у сучасному дитячому одязі, що виготовляється на промислових підприємствах України, зокрема, звертається увага на особливості наслідування кроїв, форм та декору народного костюму в сучасному одязі для дітей різних вікових категорій; окреслюються художні особливості складових та ансамблів святкового одягу для дітей, у яких простежується наслідування народної вишивки з огляду доцільності їхнього продукування та, відповідно, мистецької вартості. У роботі також аналізуються художні особливості копіювання та інтерпретації зразків української народної вишивки різних етнорегіонів у продукції промислових підприємств, які активно впроваджують у виробництво новітні матеріали та технології. Зокрема, у статті висвітлюються художні особливості вишиванок для дітей, які пропонуються для продажу на сучасному ринку підприємство «Скиба», що реалізує свої товари через мережу інтернет.

Ключові слова: народна вишивка, святковий одяг для дітей, художні особливості

Король Н. Я. Народная вышивка в моделировании праздничной одежды для детей: художественные аспекты промышленного изготовления детских вышиванок в современной Украине. Статья посвящена анализу интерпретаций народной вышивки в современной детской одежде, которая изготавливается на промышленных предприятиях Украины, в частности, обращается внимание на особенности подражания кроям, формам и декору народному костюму в современной одежде для детей разных возрастных категорий; очерчиваются художественные особенности составляющих и ансамблей праздничной одежды для детей, в которых

прослеживается подражание народной вышивке в контексте целесообразности их продуцирования и, соответственно, их художественной ценности. В работе также анализируются художественные особенности копирования и интерпретации образцов украинской народной вышивки разных этнорегионов в продукции промышленных предприятий, которые активно внедряют в производство новейшие материалы и технологии. В частности, в статье освещаются художественные особенности вышиванок для детей, которые предлагает для продажи на современном рынке предприятие «Скиба», и реализует свои товары через сеть интернет.

Ключевые слова: народная вышивка, праздничная одежда для детей, художественные особенности.

Korol N. Festive clothing kkkk. The article is meant to analyse the interpretation of the folk embroidery in the modern children's clothing manufactured in Ukraine. Taking into account that today national self-identification is a vital question in the Ukrainian society, it is the festive clothing that performs a delimitative function of belonging to the Ukrainian ethnicity. Moreover, a costume as an identifier of one's national belonging plays currently a significant role. With the spirit of patriotism which has grown in independent Ukraine for twenty years, the cooperation of artists-designers with manufacturers has been getting more and more productive. Various firms and enterprises which work with knitted fabric and textiles, as well as sewing firms which produce clothing ensembles or separate clothing components decorated with certain national features have gained their pace. Being probably the oldest way to decorate a festive costume, traditional embroidery still looks beautiful and modern and thus, it is considered to be a major way of the interpretation of folk motives in the modern festive clothing for children, in particular. It is noticeable that children's clothing design meets all the requirements, namely functional, hygienic, and aesthetic as it is manufactured of natural fabrics, it is hydroscopic and has an ergonomic silhouette – features characteristic to traditional folk clothing which can be successfully applied in design of modern festive children's clothing.

The objective of the study is to solve the problem of the interpretation of the folk embroidery in modern costume design for children, referring to the example of manufacturing enterprises which sew children's clothing.

To analyse children's clothing which is designed according to national traditions, the author applied methods of typologization, history of art analysis, and synthesis. Also the author has studied various internet resources and works of the Ukrainian art critics where the interpretation of the folk traditions in the design of a modern costume is discussed.

The article is focused on peculiarities of inherited cut techniques, forms and decoration of a national costume in modern clothing for children of different age categories. It outlines artistic aspects of both festive children's clothing ensembles with folk embroidery and their components. The author considers how appropriate folk embroidery is and as a result, the art value of such clothing. The article also reveals some art peculiarities of imitation and interpretation of the Ukrainian folk

embroidery characteristic to different ethnic regions on the goods of the enterprises which actively use modern fabrics and sophisticated technologies. The author outlines art peculiarities of the festive children's clothing manufactured by "Skyba" enterprise which sells its goods via the internet. "Skyba" designers pay a special attention at the functional interpretation of traditional forms of children's clothing. They also simplify ornamental schemes of the traditional folk embroidery and colour range of the goods. For example, alike to traditional women's festive clothing, the latter for girls has its ornamentation in the upper part of the sleeve and on the breast panel but the designers have decreased the amount of decoration compared to traditional samples and limited the colour range up to the usage of either blue, or red colours. The designers take as a basis certain fragments of the traditional ornament of Guzulshchina and Bukovyna, namely rosettes made of such geometric elements as chevrons, triangles, squares, rhombs, and "sheep horns". They put them into rows in the embroidered frieze compositions on the modern festive clothing for girls. In most cases the technologists and designers of "Skyba" try and modernize traditional elements for decoration festive ensembles for girls, even though deviating from the existent decoration patterns and elements. Furthermore, they experiment with the fragmentation of a traditional dress form, as well as improve the art value of the traditional embroidery using the ornamental forms and motives characteristic to other types of the Ukrainian decorative art, namely folk painting. As the result of the research the article provides a typology of the festive children's clothing ensembles and their components designed and manufactured by the enterprise.

The present results are significant as they enable specialists to outline current tendencies in the interpretation of folk festive clothing in the modern design. Thus, the first tendency is imitation of the traditional embroidery, at that, retaining fabrics, cut techniques, and forms of the goods (festive clothing for girls and boys of different age categories). The second tendency is using fragments of the traditional folk embroidery in modernized clothing forms for children, namely sleeveless jackets, jackets, and skirts for girls. The third tendency is interpretation of the folk embroidery with a slight alteration in the colour range, as well as stylization of ornamental motives according to new fabrics, cut techniques, and forms for festive children's clothing, such as festive ensembles and dresses for girls of different age categories. The author makes a conclusion on the positive and negative aspects of the appropriate interpretation of the traditional Ukrainian festive clothing in new forms of children's clothing in accordance to their functional and aesthetic characteristics. At that, the interpretation of folk traditions mostly involves using traditional ornamental motives in modern trendy clothing and its components, and in children's clothing, in particular. Thus, direct extracts of ornamental motives, forms, and components of the traditional Ukrainian festive clothing get implemented in amateur, spontaneous, and professional designers' works. They are modern and get actively implemented in the modern sociocultural life of Ukraine.

Keywords: folk embroidery, festive clothing for children.

Постановка проблеми. На тлі загострення проблематики національної самоідентифікації в сучасному соціумі України, саме святковий одяг виконує демаркаційну функцію приналежності до українського етносу, й роль костюму як визначника національної приналежності носія є почасти сьогодні є визначальною. На хвилі патріотизму, що спорадично актуалізується в незалежній Україні впродовж 20-ти років незалежності поступово налагоджується тісна співпраця художників-дизайнерів професіоналів із промисловцями, відтак, активізується діяльність фірм та підприємств трикотажного та ткацького і кравецького спрямування із виготовлення складових та комплектів одягу, що позначені певними національними рисами. Особливу лінію в цьому процесі складає виготовлення святкового одягу для дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіку інтерпретації народних мотивів у моделюванні костюму, й дитячого одягу зокрема, досліджували провідні українські етнографи, мистецтвознавці. Зокрема, етномотиви в одязі для дітей досліджували відомі етнографи О. Воропай [3], Ф. Вовк [2], О. Буряк [1]. Вказані наукові висліди окреслюють особливості дитячого одягу в контексті вивчення народного одягу загалом.

Особливості народного дитячого одягу аналізує Т. В. Ніколаєва [5, 6, 7]. Актуальністю вирізняються дослідження сучасних українських науковців, що окреслюють процеси формування моделі національної моди у роки незалежності України впродовж останніх 20-ти років. Серед широкого розмаїття процесів, що впливають на характер сучасної моди для дітей в Україні, дослідники опосередковано звертають увагу на розвиток лінії моделювання дитячого одягу та впровадження модних тенденцій у промислове виробництво, здебільшого, наголошуючи на художньо-стилістичних особливостях одягу для дітей.

Основним об'єктом досліджень сучасних науковців, що присвячені феномену розвитку моделі національної моди, виступають колекції провідних українських дизайнерів, скеровані на дорослого споживача, зокрема це арт-мода чи висока мода. Відтак, почасти, мода для дітей, позбавлена колишньої «радянської плановості» залишається на маргінесі наукових досліджень, а практика моделювання та виготовлення дитячого одягу в сучасній Україні випереджає її наукове обґрунтування.

Сукупність історіографічних джерел, що присвячені різним аспектам розвитку моделювання костюму для дітей комплексно не окреслює специфіки інтерпретації народних мотивів у моделюванні одягу для дітей і впровадження модних тенденцій у промислове виробництво в сучасній в Україні, відтак народні традиції у проектуванні одягу для дітей, потребують відповідної методики дослідження та ретельного комплексного мистецтвознавчого аналізу.

Відтак, серед поставлених **цілей статті** виокремлюється вирішення проблематики інтерпретації народної вишивки у сучасному моделюванні костюму для дітей, зокрема на прикладі діяльності промислових підприємств із пошиття одягу для дітей, що має безпосереднє практичне значення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки історично склалося так, що до XIX століття традиційний одяг для дітей різних вікових категорій здебільшого копіював святковий традиційний одяг для дорослих, відповідно, певних етнічних регіонів України, традиції його пошиття та декорування і до сьогодні, у більшості випадків залишаються незмінними.

Впродовж багатьох століть в Україні основним, а подекуди і єдиним одягом дитини була сорочка. Для дітей молодшого віку дуже рідко шили сорочку з нової тканини. Досліджуючи це питання, В. Білецька відзначала: «<...> здебільшого, «вибирають» цілі місця зі зношених сорочок дорослих і шують «на живу нитку»; для зовсім малих дітей не розрізняючи чоловічої від жіночої» [4: 51].

На Волині дитячі сорочки робили з вишитих рукавів старих жіночих сорочок. У с. Сотині Бердичівського повіту на Київщині відомий український етнограф Ф. Вовк бачив дитячу сорочку з «книшами», ромбічними візерунками на грудях і спині. Він вказував на те, що дитячі сорочки були такими самими, як і сорочки дорослих, але довшими, і виготовлялися з лляного чи конопляного полотна домашньої роботи. Найчастіше їх прикрашали вишивкою.

Символіка вишивки залежала від того, кому призначалося вбрання — хлопчику чи дівчинці. Було чимало типів традиційних сорочок за формою, використанням матеріалів, а також за семантикою кольорів: подільський, галицький, поліський, волинський, наддніпрянський, полтавський, гуцульський, буковинський, лемківський тощо. Сорочки оздоблювали вишивкою на комірці, грудях, манжетах, а часом і довкола по низу сорочки. Таке розміщення декору відоме ще за часів Київської Русі. Прийнято вважати, що в такому розміщенні вишитого декору на одязі реалізувалося оберегове значення вишивки.

Вишивка, будучи, мабуть, одним з найдавніших способів оздоблення, нітрохи не втратила своєї привабливості й актуальності сьогодні, відтак залишається сьогодні визначальним засобом інтерпретації народних мотивів у сучасному святковому костюмі, зокрема для дітей, а такі функціональні, гігієнічні та естетичні вимоги щодо моделювання дитячого одягу як використання натуральних матеріалів, гігроскопічність, ергономічний силует — риси, притаманні традиційному народному одягу, які можуть успішно використовуватися в процесі проектування сучасного святкового одягу для дітей.

У сучасній Україні сьогодні успішно провадить діяльність низка підприємств, які за основу

інтерпретації народних традицій у сучасному святковому одязі, й у дитячому зокрема обирають цитати традиційної української вишивки, запозичені із традиційного мистецтва певних етнічних регіонів.

Окремі цитати, зокрема традиційну українську вишивку активно впроваджують в промислове трикотажне виробництво дитячого одягу невеликі текстильні підприємства, зокрема трикотажна фабрика ВАТ «Софія», м. Бровари (Київщина), виготовляючи дитячі святкові сорочки, жупани тощо. Згадана трикотажна фабрика, заснована під Києвом ще 1963 року, а у 1993 році реорганізована у Відкрите акціонерне товариство з новітнім технологічним устаткуванням для трикотажного виробництва. Широкий асортимент трикотажних виробів, що виготовляються сьогодні на фабриці, вміщує і високоякісні вироби дитячого одягу. Провідною відправною точкою у впровадженні народних традицій у сучасне трикотажне виробництво стало копіювання автентичних першовзорів традиційних вишиванок з різних етнографічних регіонів України та їх фотографічне перенесення на площину трикотажного виробу.

У моделях підприємства «Софія» спостерігається певна тенденція до функціональної інтерпретації традиційних форм дитячого одягу, до спрощення традиційних орнаментальних схем декору та тонального насичення кольорової гами виробів.

У більшості випадків, технологи, дизайнери підприємства «Софія» обмежуються лише копіюванням декору традиційної української вишивки, не трансформуючи народних першовзорів.

Цілком інший підхід до інтерпретації народних традицій в сучасному жіночому та одязі для дівчаток пропонують дизайнери одного з найпотужніших трикотажних підприємств, що функціонують сьогодні в Україні, — «Дому моди» «RITO». Інтерпретацію етнічних мотивів для дівчаток підліткового віку, яку пропонують дизайнери модного будинку моди «RITO» умовно можна розділити на кілька груп згідно джерел творчої інтерпретації частку творчих інспірацій складають фрагменти геометричних орнаментальних композицій, що запозичені із традиційної вишивки західноукраїнських етнорегіонів. Зокрема, основу композиції складають лінійні візерунки, що будуються на основі чергування крупних ромбоподібних орнаментальних форм, подекуди, доповнених завершеннями у вигляді «баранячих ріжок», «павучків» тощо. Лінійний ритм орнаментальних форм за тоном та кольором узгоджується із конструктивною та тональною ритмікою форми костюма.

Вишуканості та гармонійності святковим ансамблям будинку моди «RITO» надає використання контрастного темного декору на світлому тлі виробу та навпаки — світлих лінійних візерунків на темному фоні трикотажу благородних натуральних кольорових відтінків.

Іл. 1

Іл. 2

Іл. 3

Іл. 4

Іл. 5

Іл. 6

Схожу лінію у впровадженні традиційної вишивки у виготовлення одягу для дітей можна простежити на прикладі діяльності підприємства «Скиба», що функціонує у Львові. Компанія «Скиба» виготовляє жіночі, чоловічі та дитячі вишиванки, прикрашені машинною вишивкою і розповсюджує їх на широкий загал за допомогою інтернет-магазину.

Почавши свій шлях ще в травні 2003, дизайнери з кожним роком покращують свою майстерність і втілюють найсміливіші та цікаві дизайнерські задуми. Головним напрямком діяльності фірми є послуги з машинної вишивки, плісе та гофре. Як вказують представники торгової марки: «Скиба» — це не просто одяг, оздоблений елегантною машинною вишивкою, це справжні витвори мистецтва, якими можна просто милуватися [5]». Заслужують на увагу також рекламні аспекти своєї діяльності дизайнерів «Скиби», які серед переваг відзначають:

- неповторний та індивідуальний дизайн за власними розробками;
- якісне виконання замовлень на високоякісному обладнанні японського виробництва;

- дотримання термінів виконання замовлення;
- удосконалення технології виробництва вишивок;
- конкурентоспроможні ціни;
- орієнтація на кожного клієнта.

Група дизайнерів, що працює на підприємстві, активно використовує для декорування одягу для дітей прийоми і засоби, характерні для традиційної вишивки певних етнографічних регіонів України. У сучасні вишиванки вводяться прямі цитати рапортів та орнаментальних мотивів традиційної вишивки. Подекуди змінюється лише колорит оздоблення, зокрема посилюється тональний та кольоровий контраст, кольорова гама насичується яскравими тональними відтінками. У вишиванках для дітей дизайнери підприємства «Скиба» керуються вимогами, що є засадничими для проектування одягу для дітей: застосування легких натуральних матеріалів — льону, бавовни, вільного крою, спроектованого за зразками традиційної української сорочки та відповідно «полегшеного» декору. Розташування вишивки у моделях для дітей залишається традиційним: у сорочках для хлопчиків — на комірі та уставках на грудях, для дівчаток —

по горловині у верхній частині та на обшлагах рукавів, та по низу виробу (іл. 1–3). Кілька варіантів вишивок для хлопчиків майстри підприємства «Скиба» моделюють за зразками традиційних вишиванок певних етнічних регіонів України. Так, зокрема спостерігаємо в окремих моделях звернення до традиційних зразків полтавської вишивки білим по білому (іл. 1). При чому, для пошиття дизайнери використовують якісну білу лляну тканину, усучаснюється крій за допомогою прямого крою та вшивних рукавів та стійки. Декорування вишиванки для хлопчиків урізноманітнюється веденням мережки у вигляді смуг по всій довжині виробу від горловини — до низу. Сама ж вишивка білими шовковими нитками традиційно розташовується смугами на грудях і складається із суцільного плетива геометричних орнаментів, що укладаються у фризіву композицію.

Наступний зразок вишиванки для хлопчиків, яку пропонують дизайнери підприємства «Скиба», — усучаснена чоловіча сорочка прямого крою із відкладним коміром і вставними прямими рукавами, декорована на основі звернення до традиційної геометричної орнаментики, запозиченої із традиційної гуцульської вишиванки, але запропонованої у червоно-чорній кольоровій гамі, не характерній для гуцульського мистецтва (іл. 2). Саме розташування вишиваних елементів дещо видозмінює традиційні зразки чоловічих вишиваних сорочок. У нагрудній частині виробу дизайнери розташовують по дві вертикальні смуги із вишиваним орнаментом, де у традиційних вишиванках лише одна по обидва боки нагрудного розрізу. Також вузькою смужкою вишиваного орнаменту декорується відкладний комірець сорочки та манжети рукавів. Святковості та вишуканості вишиванці надає контрастний кольоровий ритм геометричних фризівих орнаментів червоного та синього кольорів, що будується на ритмічному чергуванні шевроноподібних рапортів, у які вписуються дрібні трикутники, що у гуцульському орнаменті отримали назву «баранячі ріжки». Таким чином, у проектуванні вишиванок для хлопчиків дизайнери підприємства «Скиба» керуються традиційними прийомами, характерними для народної чоловічої сорочки варіюючи лише прийоми декорування, що урізноманітнюються ширшим спектром та кольоровою гамою орнаментики.

Більшою різноманітністю та новаторськими підходами до крою, силуету та способів оздоблення вирізняються моделі вишиванок для дівчаток, які проектує дизайнери підприємства «Скиба». Традиційні жіночі сорочки вільного крою із зібраною горловиною та рукавом типу «реглан» облягшуються для дівчаток використанням тонкого бавовняного полотна, введенням у шви виробу декоративного елемента — мережки та обмеженнями лінійного та кольорового звучання орнаментики (іл. 3, 4). Так як і у традиційних жіночих ви-

шиванках, орнаментика вишиваних сорочок для дівчаток розташовується у верхній частині рукава та у нагрудній пілці, але дизайнери обмежують кількість декору у порівнянні із традиційними зразками та обмежують колорит до використання або блакитного, або червоного кольору. За основу побудови орнаментики дизайнерам слугують фрагменти традиційного орнаменту Гуцульщини, Буковини, а саме розети, побудовані із геометричних елементів: шевронів, трикутників, квадратів, ромбів та «баранячих ріжок», які укладаються смугами у вишивані фризіві композиції сучасної святкової вишиванки для дівчаток.

В окремих моделях святкового одягу для дівчаток, які проектує дизайнери «Скиба», зокрема у платтях для дівчаток, вишиванка слугує засобом членування форми, відділяє нижню частину від ліфу плаття, та окреслює форму, що за своїми композиційними характеристиками тяжіє до традиційної української плахти (іл. 5). Орнамент у таких моделях формується за схемою ритмічного повторення у смугастій композиції ромбовидних рапортів, що будуються із розет, що складаються із геометричних мотивів, здебільшого, червоного кольору. Певна уніфікація чи стандартизація візерунків досягається за допомогою машинної вишивки, що уможливило швидкість та якість виконання моделі. У вказаних моделях святкового одягу для дівчаток декор у вигляді вишивки та мережки виступає насамперед конструктивним та формотворчим домінуючим елементом.

Цілковитий відхід від традиційного розташування вишивки у святковому одязі для дівчаток спостерігаємо у наступній моделі, запроєктованій для тиражованого виробництва дизайнерами «Скиби» (іл. 6). Так, святкове плаття для дівчинки із тонкої бавовняної тканини прямого крою із рукавами типу «реглан» розчленоване на реєстри за допомогою мережки на поясну частину — ліф, що окреслюється над грудьми горизонтальною смугою; подібним чином за допомогою мережки розділяється спідника сукні, і саме в ці основні структурні форми дизайнери вводять контрастні за кольором та тоном декоративні композиції із вишиваного орнаменту. Але, в даному випадку, автори апелюють до натуралістичних квітів та листя соняха — традиційний і символічний улюблений мотив в українському народному мистецтві — і не лише у вишивці. Насамперед, такі орнаментальні мотиви характерні для традиційних народних розписів і часто стають предметом інтерпретації у сучасному дизайні з метою окреслення українського національного вигляду сучасним предметам й костюму зокрема. На відміну від попередніх моделей, вишивка із крупних рапортів натуралістичних квітів і листя соняха і суцільним фризом по вертикалі декорує форму рукава, також вишиті композиції із соняхів декорують ліф та нижню частину спіднички плаття.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відтак, можемо зробити певні висновки, зокрема про те, що дизайнери підприємства «Скиба» намагаються усучаснити традиційні елементи декорування ансамблів святкового одягу для дівчаток, порушуючи усталені способи та елементи декору; експериментують із членуванням форми традиційного плаття та посилюють декоративність звучання традиційної вишивки, інтерпретуючи орнаментальні форми та мотиви, характерні для інших видів українського декоративного мистецтва, зокрема народного розпису. Загалом, прямі цитати орнаментальних мотивів, форм, складових традиційної української вишиванки знаходять безпосереднє втілення в аматорських, стихійних та професійних дизайнерських розробках, що є актуальними та активно впроваджуються в сучасний функціональний простір.

Висновок. Внаслідок налагодження повноцінної ринкової системи економічних відносин в Україні на початку XXI ст. приватні підприємці та вузькопрофільні підприємства проводять активну діяльність з проектування та пошиття дитячого та молодіжного одягу. Застосування новітнього європейського устаткування уможливило не лише копіювання а й «варіювання» декоративних народних вишиванок у найрізноманітніших широковживаних складових повсякденного одягу. При чому інтерпретація народних традицій, здебільшого сприймається виключно як декорування традиційними орнаментальними мотивами модного сучасного одягу та його складових, й дитячого одягу зокрема. Відтак дослідження народної вишивки та можливостей її якісного професійного впровадження у сучасний модний одяг для дітей сприятиме розвитку національної моделі української моди та безперечно має безпосереднє практичне значення.

Література:

1. Боряк Олена. Україна: Етнокультурна мозаїка / Олена Боряк. — К.: Либідь, 2006. — 328 с.
2. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології Хв. Вовк. — К.: Мистецтво, 1995. — 335 с.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис: в 2-х т. / О. Воропай. — Мюнхен, 1966. — Т. 2. — С. 118.
4. Кісь О. Особливості соціалізації дівчаток в українській сім'ї XIX — поч. XX ст. / О. Кісь // Етнічна історія народів Європи. Традиційна етнічна культура слов'ян. — К., 1999. — С. 50–62
5. Ніколаєва Т. І. Народний костюм як виразник національної ідентичності: зб. Наук. праць / Т. І. Ніколаєва; за ред. д-ра мистецтвознавства М. Селівачова. — К.: ТОВ «ХІК», 2008. — 310 с.: іл. (Музей українського народного декоративного мистецтва, Головне управління культури і мистецтв Київської міської державної адміністрації, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського Національної академії наук України).
6. Ніколаєва Т. І. Аналіз принципів організації об'ємно-просторової структури в дитячому костюмі / Т. І. Ніколаєва // SED-07. — К., 2007. — С. 436–438.
7. Ніколаєва Т. І. Дослідження розвитку асоціативного підходу до проектування дитячого одягу / Т. І. Ніколаєва // Легка промисловість. — 2007. — № 1. — С. 54–58.